

Andrija Šubat
Stevo Stanivuković
Inž. Miro Štiglic
Milan Macan

Privredna komora SRH-e i Privredna komora Osijek

INTEGRACIONI PROCESI U POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENOM KOMPLEKSU

NAPOMENA: Zbog aktualnosti integracionih povezivanja poljoprivrednih kombinata, a radi olakšanja šire rasprave, objavljujemo ove materijale koji su kao prijedlozi izrađeni u Komorama.

Uredništvo

I.

Dosadašnji integracioni tokovi na horizontalnoj i vertikalnoj liniji u Slavoniji dobi i su punu poslovnu afirmaciju, iako su tu i tamo provedeni na osnovu administrativnih odluka.

Ove zahvate pratilo je i jačanje uloge neposrednih proizvođača, unatoč znatnih razlika u samoupravljačkom mehanizmu kod pojedinih kombinata. Tamo gdje su bolje razrađene koncepcije razvoja, a modernizacija tehnike i tehnologije došla više do izražaja, procesi su imali bolje rezultate. Potvrđena je činjenica da i u velikim proizvodno-prehrambenim kombinatima neposredni proizvođači mogu imati odlučujuću ulogu, čak i veću nego u manjim radnim organizacijama.

A) Kapaciteti i poslovni rezultati kombinata u Slavoniji*

U cilju daljnjih razmatranja ovih procesa, analiziramo ovdje određene rezultate poljoprivredno-industrijskih kombinata u Slavoniji, iako plediramo za integracionim zahvatima i na širem republičkom području pa i u međurepubličkim relacijama.

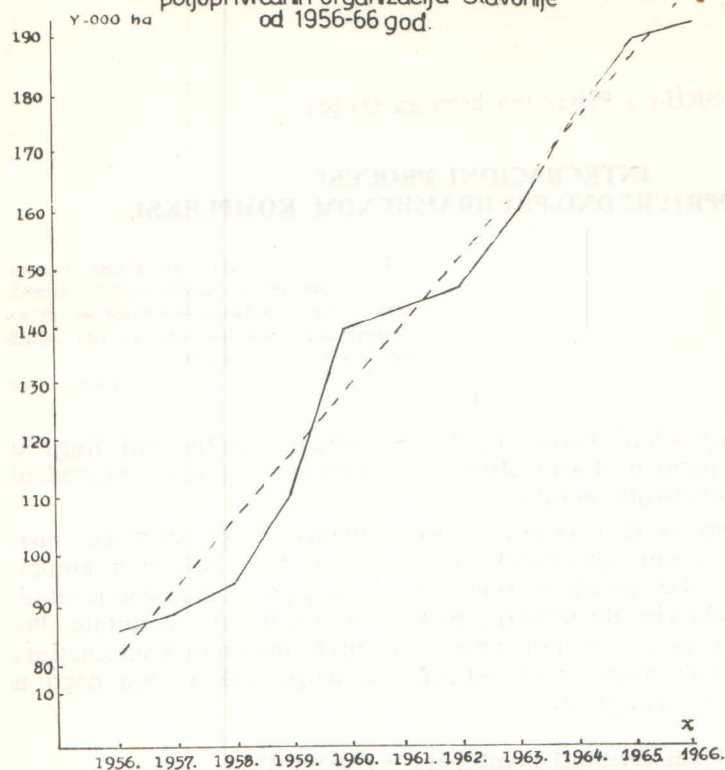
Kretanje društvenih površina u odnosu na ukupne površine Slavonije

Godina	Ukupne oranične površ. Slavonije	Oranične površine društven. sektora	% u društvenom vlasništvu
1956.	556.257	88.019	15,8
1960.	558.283	141.621	25,4
1966.	564.788	196.613	34,8

U proširenju društvenih površina pored aktivnosti kombinata, bitnu su ulogu odigrale i zadruge.

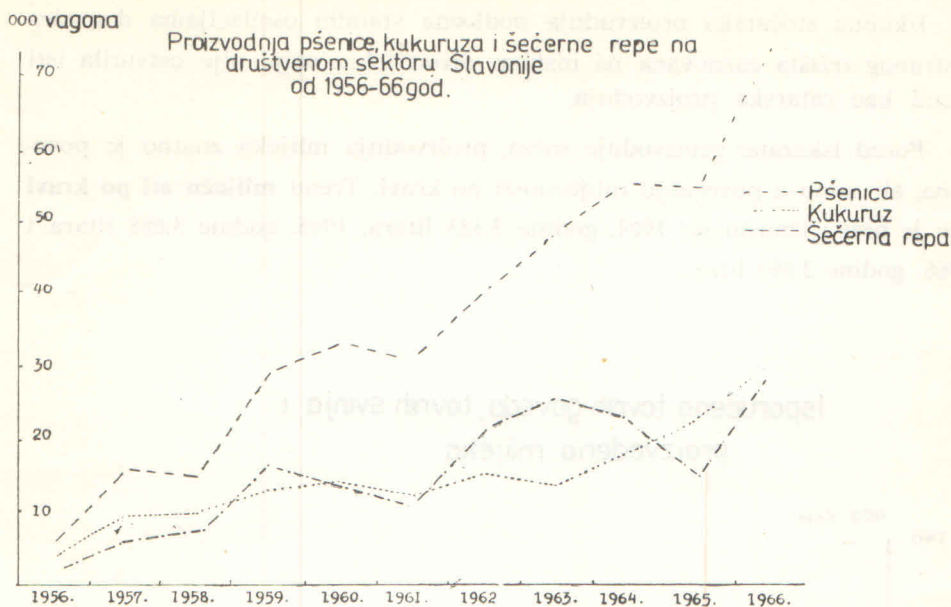
* U izradi elaborata korišteni su podaci Osnovne privredne komore Osijek, kao i materijali i diskusija sa sastanka u Osijeku dne 28. I, u Zagrebu 2. II i u Kneževim Vinogradima 12. VII 1967. godine.

Trend porasta oraničnih površina
poljoprivrednih organizacija Slavonije
od 1956-66 god.



Kretanje prinosa po hektaru i ukupna proizvodnja pšenice, kukuruza
i šećerne repe

Godina	Pšenica			Kukuruz			Šećerna repa		
	ha	q/ha	vagona	ha	q/ha	vagona	ha	q/ha	vagona
1956.	8132	18,8	1529	15054	25,9	3900	3870	143,9	5570
1957.	18539	31,6	5860	19181	49,7	9531	5350	300,3	16069
1958.	25302	29,77	7533	23084	48,4	11180	5096	302,1	15396
1959.	40020	41,20	16490	26966	50,6	13644	8736	332,8	29080
1960.	43006	30,9	13303	30370	47,0	14290	8726	387,8	33843
1961.	38311	30,0	11498	29699	41,8	12410	10251	311,2	21698
1962.	58869	36,9	21725	28830	52,7	15188	10728	360,8	40856
1963.	67495	37,6	25380	26722	51,8	13858	12411	390,2	48427
1964.	74777	30,8	23014	30259	59,4	17960	13110	425,7	55816
1965.	47586	32,8	15632	41593	56,6	23553	12894	428,3	55230
1966.	63044	44,4	27998	46793	64,8	30319	14966	497,3	74433



Pored velike uloge neposrednih proizvođača u rezultatima ratarske proizvodnje posebno se odrazio utjecaj koncentracije proizvodnih kapaciteta i sredstava.

Kretanje stočarske proizvodnje

Brojno stanje stoke (15. I) — komada —

Godina	Goveda		Krave i steone junice		Svinje ukupno	Krmače	
	ukupno	komada	indeks	komada		indeks	
1963.	68.433	18.392	100	86.392	9.827	100	
1964.	68.215	19.617	106	85.250	8.881	90	
1965.	68.487	17.128	93	81.072	8.368	85	
1966.	70.293	15.021	81	66.801	5.799	59	
1967.	59.068	14.264	77	64.633	5.678	58	

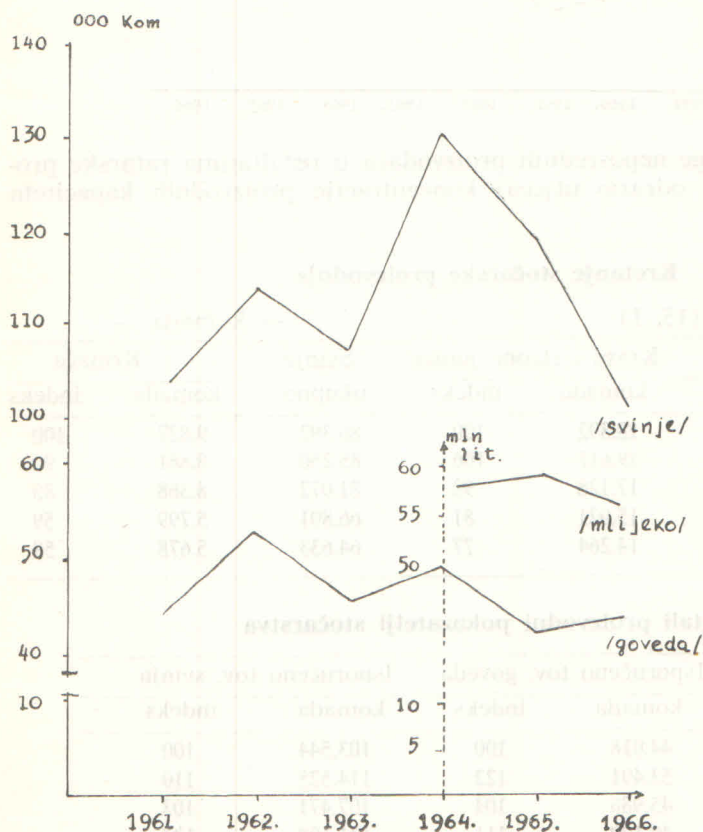
Ostali proizvodni pokazatelji stočarstva

Godina	Isporučeno tov. goveda		Isporučeno tov. svinja	
	komada	indeks	komada	indeks
1961.	44.018	100	103.544	100
1962.	53.491	122	114.525	110
1963.	45.986	104	107.471	103
1964.	49.100	111	131.108	127
1965.	42.831	48	119.832	116
1966.	44.693	107	101.748	99

Ukupna stočarska proizvodnja podložna stalnim oscilacijama domaćeg i stranog tržišta zasnovana na niskom nivou tehnologije nije ostvarila isti trend kao ratarska proizvodnja.

Pored iskazane proizvodnje mesa, proizvodnja mlijeka znatno je povećana, ali samo u povećanju mliječnosti po kravi. Trend **mliječn sti po kravi** sve je brži i iznosio je: 1964. godine 3.383 litara, 1965. godine 3.688 litara i 1966. godine 3.883 litre.

Isporučeno tovnih goveda, tovnih svinja i proizvedeno mlijeka



B) Pregled ukupne proizvodnje i proizvodnje u kooperaciji na privatnom sektoru Slavonije

Proizvodnja	Jedini- mjerne	1965.			1966.		
		Ukupno privat. sektor	Od to- ga ko- operac.	% od ukup- no	Ukupno privat. sektor	Od to- ga ko- operac.	% od ukup- no
Pšenica	vag.	13737	6434	45,8	24322	11166	45,9
Kukuruz	vag.	44921	22279	49,6	53481	26419	49,4
Šećer. repa	vag.	13969	13969	100	28867	28867	100
Suncokret	vag.	1209	1209	100	981	981	100
Goveda tov.	kom.	20000	13757	68,8	25655	20528	80,0
Svinje tov.	kom.	178542	146534	82,1	155257	94856	61,1
Mlijeko	000 l	118800	13303	11,2	130900	19842	15,2
Brojleri	kom.	500000	12600	2,5	1051000	1051000	100

Proizvodnja privatnog sektora i proizvodnja u kooperaciji ozbiljno zaostaje iza rezultata proizvodnje u društvenom sektoru. Uzroci takvog kretanja osobito prije privredne reforme su prije svega u agrarno-političkim stavovima prema ovoj proizvodnji kao i u pristupu lokalnih društveno-političkih faktora.

Pored toga nosioci kooperacije nisu raspolagali dovoljnom materijalnom bazom, a i pomanjkanje poslovnog morala nije omogućilo povećanje proizvodnje u kooperaciji. Ekonomski interesi poslovnih partnera u kooperaciji nisu dovoljno stimulirali razvijanje robne proizvodnje naročito u ratarskoj proizvodnji. Uloga kooperanata i formiranje dohotka na nivou sela posebno su usporavali ove procese.

C) Kapaciteti prehrambene industrije Slovenije i njihovo korištenje u 1966. godini

Kapaciteti	Broj obje- kata	Jedi- nice mjerne	Ukupni godišnji kapaciteti	Ostvarena prerada u 1966. god.	% iskori- štenja
Sećerane	3	tona	850.000	1.134.600	131
Mljekare	5	000 l.	72.000	68.920	96
Mlinovi	33	tona/24 h	1.060	782	74
Tvornice i mješ. stočne hrane	13	tona	380.000	300.000	79
Silos	13	tona	143.000	143.000	100
Uljare (sirov.)	2	tona	11.000	8.090	74
Tvornice špirita	5	hl.	10.000	9.800	98
Klaonice — industr.	1	kom. gov.	65.000 gov.	46.200	
Klaonice — komunal.	12	kom. svinja	220.000 svinja	160.068	72
Hladnjače	3	tona	9.000	7.469	83
Tvornice čokolade i bombona	2	tona	18.800	14.640	78
Tvornice vafla i keksa	3	tona	15.000	13.487	90
Kudeljare	4	tona	12.000	11.193	93
Pivovara	1	hl.	150.000	130.000	87

Karakteristično je da je i prehrambena industrija u posljednjem periodu učinila značajan skok u povećanju kapaciteta, modernizaciji pa i produktivnosti rada u proizvodnji. No pored tih uspjeha uočljivo je da kapaciteti krupnih klaonica nisu povukli podjelu rada i specijalizaciju malih klaonica. Zaostajanje mlinske i pekarske industrije rezultat je i društveno-ekonomske konstelacije, a posebno u vezi s brigom društva za standard putem održavanja cijena proizvodima pekarske industrije u predreformskom razdoblju. Takva orijentacija ne otvara ni mogućnosti za zapošljavanje nove radne snage.

U cjelini prehrambena industrija sa zastarjelim tehnološkim procesom premalo orijentirana na industrijalizaciju, ne daje mogućnost za specijaliziranu proizvodnju šireg asortimana. Radi toga dolazi i do slabijeg korištenja postojećih kapaciteta.

D) Radna snaga u poljoprivredi i prehrambenoj industriji Slavonije

1. Prosječan broj radnika:

Opis	1965.	1966.	Indeks
Poljoprivreda	36.075	34.522	95,6
Prehrambena industrija	8.349	8.884	106,4
Ukupno	44.424	43.406	97,7

2. Stalni i povremeni radnici:

Opis	1965.		1966.*	
	stalni radnici	sezonski i povremeni	stalni radnici	sezonski i povremeni
Poljoprivreda	28.084	7.991	26.310	8.212
Prehrambena industrija	6.420	1.929	6.276	2.608
Svega	34.504	9.920	32.586	10.820
% od ukupno zaposlenih radnika	77,7	77,3	75,0	25,0

3. Struktura stalno zaposlenih po kvalifikacijama u 1965. (samo poljoprivredno-industrijski kombinati)

Kvalifikacija	A. Radnici u proizvodnji		B. Režijsko osoblje		
	Broj zaposlenih	Struktura %	Broj zaposlenih	Struktura %	
Visokokvalificirani	1.603	6,3	Visoka str. spr.	900	16,8
Kvalificirani	9.484	37,6	Viša str. sprema	208	3,9
Polukvalificirani	5.885	23,3	Sred. str. sprema	2.153	40,2
Nekvalificirani	8.303	32,8	Niža str. sprema	1.443	26,9
—	—	—	Pomoć služb.	656	12,2
Ukupno radnici	25.275	100,0	Ukupno služb.	5.360	100,0

* Za 1966. godinu je razdioba na stalne i povremene radnike izvršena na temelju kretanja radne snage kod većih kombinata u Slavoniji. Inače je cjelokupnu podjelu na stalne i povremene radnike potrebno uzeti s rezervom zbog jakog transfera radne snage iz jedne grane u drugu. Također je utvrđeno znatno smanjenje sezonske radne snage.

4. Visoko stručni kadrovi u poljoprivredi, prehrambenoj industriji i izvan privrede

(stanje VII 1965. godine)

Kadrovi	Poljoprivredno ind. kombinati	Ostale poljopriv. i sl. organ.	Poljopr. instituti škole i sl.	Ukupno
Agronomi (dipl. inž.)	386	14	51	451
Ekonomisti	74	—	6	80
Tehnolozi	32	7	7	46
Veterinari	76	39	5	120
Pravnici	19	6	4	29
Ostali visoko stručni kadrovi	313	22	19	354
Ukupno	900	88	92	1.080

Iz analize o radnoj snazi proističe blaže smanjenje stalno zaposlenih kao rezultat modernizacije proizvodnje. Za ovu je oblast karakteristična fluktuacija radne snage, pa je problem viška radne snage rješavan uglavnom manjim zapošljavanjem novih radnika u odnosu na broj penzioniranih i na normalan transfer.

Karakteristično je da je struktura radne snage dosta loša. To se vidi po tome da među radnicima u proizvodnji ima 33% nekvalificiranih, a među režijskim osobljem s visokom i višom stručnom spremom svega 20%. Takva slaba struktura režijskog osoblja jedan je od uzroka za preveliki broj ovog osoblja u odnosu na ukupan broj zaposlenih radnika.

E) Ostvarenje izvoza u 1966. godini

U 1966. godini realiziran je izvoz u vrijednosti od ukupno 19,500.000 \$ u čemu:

6.553 tone goveđeg mesa	6.209.812 \$
4.260 tona svinjskog mesa	3.967.117 \$
46.103 tone kukuruza	2.748.994 \$

Preostali izvoz ostvaren je na izvozu živih goveda, mesnih preradevina, ječma itd.

Od ukupnog izvoza u iznosu od 19,500.000 \$, na konvertibilno područje realizirano je 16,000.000 \$, a ostatak na klirinško i istočno tržište.

Dio izvoza realiziran je putem vezivanja izvoza za uvoz opreme i reprovizuala (kukuruz — kemijski proizvodi i oprema).

Sredstva kojima raspolažu poljoprivredno-prehrambeni kombinati

— u mln. n. d —

1. Osnovna sredstva

Ukupno aktivna osnovna sredstva	Poljoprivreda	Prehrambena industrija	Ukupno
1964.	1.080	395	1.475
1965.	1.149	433	1.582
1966.	1.491	535	2.026
Od toga oruđa za rad			
1964.	394	235	629
1965.	440	253	693
1966.	529	289	818
Sadašnja vrijednost osnovnih sredstava			
1964.	786	251	1.037
1965.	828	236	1.064
1966.	1.052	335	1.387

2. Obrtna sredstva

Prosječno korištenje obrtnih sredstva	Poljoprivreda	Prehrambena industrija	Ukupno
1964.	435	174	582
1965.	672	209	881
1966.	862	292	1.154
Kreditni za početni fond obrtnih i trajna obrtna sredstva			
1965.	251	73	524
1966.	277	58	338
Kreditni za povremena obrtna sredstva			
1965.	333	193	526
1966.	407	219	626
Sanacioni krediti (kao izvor obrtnih kredita)			
1965.	61	0,2	61,2
1966.	83	1,1	84,1

Na temelju naprijed iskazanih kapaciteta i proizvodnje kombinata i prehrambene industrije, ostvareni su slijedeći financijski efekti u 1965. i 1966. godini:

F) **Financijski efekat poljoprivrede i prehrambene industrije Slavonije**

(u mln. n. d)

Elementi	1965.				1966.			
	Poljo-priv. ukupno	Od to-ga ko-oper.	Prehr.indu-strija	Ukup. polj. preh. ind.	Polj. ukup-no	Od to-ga ko-oper.	Preh. indu-str.	Ukup. polj. preh. ind.
1. Fakturirana realizacija	1427	389	798	2225	1876	519	1039	2915
2. Ukupan prihod	1288	308	708	1996	1699	414	962	2661
3. Amortizacija	51	6	15	66	64	7	18	82
4. Neto-produkt	441	45	163	604	574	60	192	766
5. Dohodak	366	39	130	496	482	52	162	644
6. Bruto-osob. dohodak	279	30	80	359	348	39	100	448
7. Fondovi iz raspodjele	82	9	44	126	128	13	58	186

U 1966. godini u osnovnim proizvodima ostvareni su slijedeći financijski efekti

(u 000 n. d)

Proizvodnja	Vrijednost proizvodnje	Sveukupni troškovi	Financijski rezultat	Učešće direktnih OD u CK
Pšenice	261.790	196.243	66.547	9,9
Kukuruz	178.173	153.699	24.474	16,6
Šećer repe	140.083	104.763	35.320	26,2
Krave (mlijeko)	83.846	82.955	890	19,69
Tov. gov. (prir.)	74.171	86.377	-12.206	10,89
Tov. svinje (prir.)	43.917	40.073	3.844	5,45
Ukupno	781.980	664.111	118.869	—

Obračun proizvodnje po 1 ha i po 1 grlu

(u n. d.)

Proizvodnja	Vrijed. proizvodnje	Sve-ukupni troškovi	Financ. rezultat	Produktivnost po 1 q	Rentabilitet (stopa)
Pšenica	4.441	3.329	1.112	1,50	33,40
Kukuruz	4.226	3.646	580	2,41	15,92
Šećerna repa	9.719	7.269	2.450	0,84	33,71
Krave (mlijeko i gnoj)	5.850	5.828	62	5,65	0,96
Tov. goveda (prirast)	2.278	2.653	-375	21,39	-5,39
Tov. svinje (prirast)	1.237	1.129	108	6,73	5,52

Rezultati ratarske proizvodnje uglavnom su dobri, ali ne i zadovoljavajući. Kretanja u stočarskoj proizvodnji mnogo su lošija. Ona su više odraz provođenja naslijeđene koncepcije, nego zacrtavanja moderne stočarske proizvodnje.

Financijski efekat mnogo ovisi i o koncepciji proizvodnje, koju su pojedini kombinati zacrtali. Kombinati, opterećeni proizvodnjom mesa i mlijeka, realiziraju niže financijske efekte, iako vrše hitna ulaganja u bonifikaciju zemljišta. Kombinati u čijem se sastavu nalazi i prehrambena industrija ostvaruju također slabije financijske rezultate. To je odraz zastarjele opreme, nesavremene tehnologije i nerazvijenog tržišta za mnoge finalne proizvode prehrambene industrije.

Financijski i proizvodni rezultati bili su uvjetovani pored ostalih faktora i integracionim okrupnjavanjem, koja su vršena pod dosta jakim utjecajima lokalnih političkih i društvenih snaga i organa vlasti. Da su se integraciona kretanja više odvijala na ekonomskim i poslovnim osnovama i financijski rezultati bili bi značajniji. Formiranje kombinata na teritoriju pojedinih komuna odrazilo se na razvojne koncepcije, a posebno u smislu tendiranja autarhičnoj proizvodnji, radi toga su optimalno veličine kapaciteta bile nedovoljno sagledavane.

II.

PROJEKCIJA DALJNJEG RAZVOJA POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENOG KOMPLEKSA SLAVONIJE

U sagledavanju razvojne koncepcije pošli smo sa stanovišta: da je kod pretežnog broja slavonskih kombinata ovladana tehnologija za nivo predloženih prinosa; da je struktura korištenja oraničnih površina nepovoljna i opterećena klasično postavljenim plodoredima; da uvedena moderna tehnika ne daje još kompletne i adekvatne rezultate; da je stručno-tehnička obrazovanost nedovoljna obzirom na nove industrijske linije proizvodnje odnosno prerade.

Utvrđujući kapacitete pošli smo sa stanovišta proširenja društvenog sektora sa 12.000 ha godišnje, računajući prvenstveno na proširenje putem komasacije i melioracije, a i na otkup i druge oblike proširivanja društvenih površina.

Račun proizvodnje i financijskog efekta ratarske proizvodnje postavljen je u komparaciji s ostvarenjem 1966. i na bazi boljeg iskorištavanja proizvodnih kapaciteta.

Visina prinosa u ovoj razvojnoj koncepciji uzeta je ispod ostvarenih najboljih rezultata, ali je realna s obzirom na to da se računa na proširivanje površina pod osnovnim kulturama. Korištenje ratarskih kapaciteta postavljeno je na nivou proizvodnje razvijenijih kombinata. Povećanje proizvodnje pšenice i kukuruza predviđeno je do mogućeg maksimuma; šećerne repe i industrijskog bilja do podmiirenja kapaciteta prehrambene industrije; krmnog bilja na bazi bar polovičnog korištenja nusprodukata iz proizvodnje kukuruza, šećerne repe i drugih kultura. Tako ratarska proizvodnja ostvaruje bolji financijski rezultat, a osigurava se i voluminozna hrana za uvećani stočni fond.

A) Projekcija ratarske proizvodnje

Struktura sjetve

Kultura	Proizvodna struktura u 1966. godini		Proizvodna struktura u perspektivi	
	ha	%	ha	%
Pšenica	63.044	32,5	95.000	38
Kukuruz	46.800	25,2	82.500	34
Šećerna repa	15.000	7,5	25.000	10
Ostalo industrijsko bilje	16.000	8,2	12.500	5
Lucerna i ostala krma	24.200	12,4	35.000	14
Ostalo	27.956	14,4	—	—
Ukupno	193.000	100,0	250.000	100

Prinosi i ukupna proizvodnja

Kultura	Proizvodnja po ha i u tonama u 1966.		Proizvodnja u ha i u tonama u perspektivi	
	q/ha	tona	q/ha	tona
Pšenica	44,4	279.980	65.000 × 50 30.000 × 42	451.000
Kukuruz	64,8	303.190	45.000 × 80 37.500 × 70	622.500
Šećerna repa	497,3	744.330	500	1.250.000
Lucerna	—	—	600	1.350.000
Ostala krma	—	—	500	675.000
Konoplja	—	—	100	60.000
Lan	—	—	60	6.000
Suncokret	—	—	25	13.750

Struktura sjetve predviđa osjetljivo povećanje površina i ukupne proizvodnje kukuruza, pšenice i šećerne repe. Bez obzira na sadašnju situaciju na tržištu šećera, jer smatramo da ovakva situacija nije normalna niti je ekonomski opravdana, predviđa se povećanje proizvodnje šećerne repe.

Projekcija predviđa da osnovne ratarske kulture budu zastupljene sa 87% oraničnih površina prema dosadašnjih 73%. Budući da su ove tri kulture t.j. pšenica, kukuruz i šećerna repa sa stanovišta nacionalnih potreba, a i ekonomičnosti poslovanja najinteresantnije, ovom će preorijentacijom pogoni i ratarska poduzeća moći ostvarivati i osjetno veće financijske rezultate.

Povećanje površina za proizvodnju pšenice predviđeno je do maksimalno mogućeg obujma tako da će sa predviđenim prinosima izneciti uvećanu proizvodnju zrna oko 199.000 tona. Povećanje proizvodnje kukuruza iznosi 355.000 tona, a šećerne repe 445.000 tona.

Struktura sjetve, predviđena ovim programom, u potpunosti respektira primjenu svih stručno-tehničkih i naučnih dostignuća i rješenja.

Ostvarenje programirane proizvodnje u ratarstvu uvjetovano je rješavanjem čitavog niza zahvata: od proširivanja društvenih površina do opremanja i primjene najsuvremenije tehnike, tehnologije, unutarnje organizacije, raspodjele itd.

Kooperacija u ratarskoj proizvodnji

Pored iznesenog programa proizvodnje u ratarstvu na društvenom sektoru, u društveno organiziranoj proizvodnji putem kooperacije predviđa se slijedeća proizvodnja:

Kultura	Proizvodnja po ha i u tonama u 1966. god.			Proizvodnja po ha i u tonama u perspektivi		
	ha	q/ha	tona	ha	q/ha	tona
Pšenica	—	—	111.660	40.000	35	140.000
Kukuruz	—	—	264.190	60.000	50	300.000
Šećerna repa	—	—	288.670	6.000	380	228.000
Suncokret	—	—	9.810	10.000	22	22.200

Prema tome ukupna bilanca osnovnih ratarskih proizvoda na društvenom sektoru i u kooperaciji iznosila bi:

	1966. tona	Perspektivno tona	Povećanje proizvodnje tona
pšenice	391.640	591.000	199.360
kukuruz	567.380	922.500	355.120
šećerne repe	1.033.000	1.478.000	445.000

B) Projekcija stočarske proizvodnje društvenog sektora

Proizvod	Mjera	1966.	Perspektiva
krave	kom.	14.264	21.000
tovna goveda	kom.	44.493	55.000
tovne svinje	kom.	101.748	150.000
brojleri	tona	2.000	2.200
mlijeko	tona	42.500	75.600
riba	tona	3.677	8.250

Projekcija stočarske proizvodnje u kooperaciji:

Proizvod	Mjera	1966.	Perspektiva
tovna goveda	kom.	15.777	30.000
tovne svinje	kom.	90.764	380.000
brojleri	kom.	1.051.000	6.200.000
mlijeko	lit.	19.842.000	40.000.000

Povećanje stočarske proizvodnje predviđeno je skromno zato što smatramo da se neće brzo riješiti ni ekonomska ni tehnološka pitanja koja sputavaju ovu proizvodnju na društvenom sektoru.

Ozbiljnije povećanje predviđeno je u proizvodnji ribe sa indeksom 220, što bi se obzirom na niske investicije, troškove proizvodnje i mogućnosti povećane potrošnje mogao predvidjeti još brži tempo razvoja.

Osim toga ovaj programirani obujam proizvodnje ne zahtijeva ozbiljnije investicije za nove objekte već samo adaptaciju i modernizaciju postojećih.

Bilanca hrane je usklađena s predviđenim planom ratarske proizvodnje, a predviđa se i korištenje nusprodukata.

Problem poboljšanja fizičkih svojstava i a obzirom na nivo stočarske proizvodnje, morat će se osim stajnjakom rješavati i zaoravanjem kukuruzovine i sličnih organskih masa.

C) Projekcija modernizacije i proširenja prehrambene industrije

U prehrambenoj industriji predviđena je izgradnja novih i povećanje postojećih objekata i kapaciteta i to:

Prerada kukuruza	200.000 tona
Prerada krumpira	30.000 tona
Izgradnja nove pivovare	500.000 hl
Izgradnja i proširenje kapaciteta mlinova	200.000 tona brašna
Izgradnja industrijskih pekara	6.000 tona
Rekonstrukcija i povećanje kapaciteta šećerana	500.000 tona šeć. repe
Konditorska proizvodnja — proširenje	7.000 tona
Mesna industrija — proširenje	14.000 tona
Industrija mlijeka — proširenje	30.000 tona

Pored gornjeg programa, predviđa se i ostvarenje čitavog niza specijaliziranih prerađivačkih objekata, kao što su proizvodnja pojedinih vrsta polugotovih i gotovih jela, napitaka, te gotovih proizvoda na bazi brašna, kukuruza, krumpira, melase, povrća itd.

Program povećanja pojedinih objekata prehrambene industrije postavljen je prema optimalnim kapacitetima osnovne prerade. Problem sirovina za prehrambenu industriju sagledavan je sa stanovišta mogućnosti proizvodnje društvenog i privatnog sektora, vodeći računa o bitnim faktorima pa i o transportnom faktoru — osobito kod voluminoznih sirovina. Prerada kukuruza i krumpira imperativno se nameće ne samo radi planiranog povećanja proizvodnje već i u cilju racionalizacije potrošnje.

Bejska bi se klaonica razvijala kao centralna klaonica i mesna industrija, dok bi se postojeće lokalne klaonice razvijale kao komunalno konzumni i specijalizirani objekti za preradu pojedinih vrsta mesnih proizvoda zavisno od tehnoloških mogućnosti i transportnih troškova.

Industrija za preradu voća »Nektar« proširila bi i modernizirala kapacitete za preradu voća i povrća u znatno širem asortimanu. Sličnu orijentaciju mogao bi imati i »Frigis«, a kapaciteti »Podravke« iz Koprivnice bi također mogli biti uključeni u podjelu rada ove proizvodnje.

D) Projektirana proizvodnja u vrijednosti i finansijskim rezultatima

Na osnovu do sada ostvarenog nivoa poslovanja te ocjene mogućnosti unapređenja tehnologije poslovnosti i organizacionog mehanizma, predviđa se slijedeća vrijednost ukupne proizvodnje i finansijskih efekata:

1. Ratarska proizvodnja

— u 000 n. d —

Proizvod	Brutto-prihod		Finansijski rezultat		Rentabilitet
	po ha	ukupno	po ha	ukupno	
pšenica	4,51	428.450	1,18	112.000	35,3
kukuruz	5,09	419.920	1,05	85.000	25,4
šećerna repa	10,45	261.200	3,00	75.000	40,2
ostalo	2,95	140.000	0,35	16.600	13,5
Ukupno		1.249.570		288.600	30,0

2. Stočarska proizvodnja

— u 000 n. d —

Proizvod	Brutto-prihod	Finansijski rezultat	Rentabilitet
mlijeko	104.328	5.292	5,3
tovna goveda	154.000	7.920	5,5
tovne svinje	118.800	7.425	6,7
perad-brojlari	15.400	400	2,6
riba	63.525	18.150	40
Ukupno	456.053	39.187	

3. Prehrambena industrija

	Brutto-prihod	Finansijski rezultat
Ukupno prehrambena industrija:	2.215.000	149.100

Ukupna vrijednost proizvodnje i finansijski rezultat slavonskih kombinata u perspektivi bi, prema tome iznosio:

— u 000 n. d —

Proizvodnja	Brutto-prihod	Finansijski rezultat
Ratarska proizvodnja	1.249.570	288.600
Stočarska proizvodnja	465.053	39.187
Prehrambena industrija	2.215.000	149.100
Ukupno	3.929.623	476.887

Pored ovog finansijskog rezultata koji može ostvariti društveni sektor u vlastitoj proizvodnji u kooperaciji se predviđa ostvariti u ratarstvu 400 milijuna n. d. u stočarstvu u visini od 470 milijuna n. d. ili sveukupno 870 milijuna n. d. Pretpostavlja se da će nosioci kooperacije realizirati u proizvodnji, doradi i prometu ovih roba oko 50 milijuna novih dinara.

Sumirajući ukupnu društveno-organiziranu proizvodnju, bez slobodnih tržišnih viškova sela, ostvarili bi:

— u 000 n. d —

Vrijednost	Društvena proizvodnja	Proizvodnja u kooperaciji	Ukupno
ratarske proizvodnje	1,249.570	400.000	1,649.570
stočarske proizvodnje	465.053	470.000	935.053
proizvodnje prehram. industrije	2,215.000	—	2,215.000
Ukupno	3,929.000	870.000	4,799.623
Financijski rezultat društveno organizirane proizvodnje	476.887	50.000	526.887

Povećanje proizvodnje, osobito kod ratarskih kultura, u ovoj projekciji nije moglo dati i adekvatno povećanje rentabiliteta. Do toga dolazi zbog povećanog iznosa amortizacije i predviđenog povećanja neto-osobnih dohodaka od sada prosječnih 700 n. d na 1.500 n. d. Uspoređenje stope rentabiliteta ovog projekta u odnosu na ostvarenje rentabiliteta u 1966. godini, izgleda ovako:

	Godina 1966.	Perspektiva
Pšenica	33,4	35,3
Kukuruz	15,92	25,4
Šećerna repa	33,71	40,2
Mlijeko	0,96	5,3
Tovna goveda	— 5,39	5,5
Tovne svinje	5,52	6,7
Brojleri	—	2,6
Riba	—	40,0
— Ukupna poljoprivreda	8,1	23,8
— Ukupna prehrambena industrija	6,5	7,3
— Ukupno kombinati	7,5	13,8

Porast stope rentabiliteta u odnosu na ostvarenje 1966. godine veći je kod onih proizvoda gdje je sadašnji tehničko-tehnološki nivo proizvodnje nizak, a sagledane su mogućnosti modernizacije na bazi rezultata najboljih gospodarstava. To se naročito odražava na proizvodnji kukuruza te mlijeka i goveđeg mesa.

Pored toga planirana niža stopa rentabiliteta u stočarskoj proizvodnji, osim proizvodnje riba uvjetovana je djelomičnim zahvatima brže modernizacije, veće produktivnosti i boljih tehnoloških rješenja s obzirom da je period programiranog razvoja relativno kratak za smjelije i revolucionarnije zahvate u stočarskoj proizvodnji.

Isto tako veći dio prehrambene industrije ni po opremljenosti ni tehnologiji nije osposobljen za brži start u modernizaciji.

U cjelini program proizvodnje postavljen je što je bilo više moguće na orijentaciju proizvodnje **konjunkturih** roba, računajući s mogućnostima

plasmana na domaćem i stranom tržištu. Program daje, osobito u ratarskoj proizvodnji, daleko veću robnu proizvodnju.

Financijski rezultat ovako izbalansiranog programa proizvodnje sasvim je povoljan, što se vidi iz naprijed prikazanih podataka. U uspoređenju s 1966. godinom, ukupna vrijednost proizvodnje povećala bi se od 2.915 mln n. d na 3.929 mln n. d. To znači povećanje ukupne vrijednosti proizvodnje za 35%.

Ako računamo da se ostvarenje ovog programa može provesti za oko 4 godine, to bi se povećanje kretalo po godišnjoj stopi od 8,5, što je realno.

Financijski rezultat, ostvaren u rodnoj 1966. godini sa 185,9 mln n. d, povećava se na 476,8 mln n. d. Do ozbiljnog povećanja financijskog rezultata dolazi prvenstveno zbog projektirane strukture proizvodnje u **ratarstvu**, gdje je do maksimuma zastupljena proizvodnja pšenice, kukuruza, i šećerne repe.

Povećanje financijskog efekta u stočarstvu dolazi ozbiljnije jedino kod proizvodnje **ribe**.

Za materijalno osiguranje ostvarenja ove projekcije prema predračuni-ma Osnovne privredne komore Osijek, potrebna su **investiciona** ulaganja u iznosu od oko 1.408 mln n. dinara. To znači da bi organizacije — računajući na fondove iz raspodjele dohotka i amortizacije i uz angažiranje kapitala jugoslavenskih i stranih partnera — mogle osigurati projektiranja ulaganja i projektiranu proizvodnju.

Računi pokazuju da bi organizacije i u fond obrtnih sredstava mogle ulagati više od 20% fondovskih sredstava.

Povećanjem stope amortizacije i uvađanjem amortizacije na zemlju, odnosno prenošenjem većeg dijela sredstava za proširenu reprodukciju u cijenu koštanja, organizacije bi bile još efikasnije u investicionom opremanju i modernizaciji.

Ukupan iznos fondovskih sredstava vidi se iz slijedećeg pregleda

— u mln n. d —

		Amortizacija	Fondovi iz raspodjele	Ukupno
Poljoprivreda	1965.	51	82	133
	1966.	64	128	192
	Persp.	111	377,8	488,8
Prehrambena industrija	1965.	15	44	59
	1966.	18	58	76
	Persp.	21	149,1	170,1
Ukupno	1965.	66	126	192
	1966.	82	186	268
	Persp.	132	526,9	658,9

Ovakvo postavljen orijentacioni program razvoja društvenog sektora poljoprivrede i prehrambene industrije u Slavoniji osigurava značajna fondovska sredstva a pretpostavljajući njihovo racionalno korišćenje omogućuje se još i brzi trend razvoja nego što je u samom programu predviđeno.

Anuiteti u 1966. godini iznosili su 51 milijun n. dinara tj. niži su od amortizacionog fonda 1966. god. i ne predstavljaju ozbiljno opterećenje analiziranih kombinata.

— Projekcije zapošljavanja

Iako program razvoja predviđa daljnje mjere intenzifikacije i modernizacije procesa proizvodnje u cilju povećanja produktivnosti, u cjelini se ne predviđa smanjenje radne snage. Sadašnje zaposleno osoblje smanjivat će se u proizvodnji pojedinih roba kako će se ta proizvodnja modernizirati, a isto tako i u režiji. No postojeća i nova radna snaga zapošljavat će se na **novim** radnim mjestima i to:

- u novim proizvodnim kapacitetima proširenjem društvenog sektora za oko 50.000 ha;
- u intenzivnijem iskorištavanju ratarske proizvodnje, uvađanjem sistema navodnjavanja radi proizvodnje dviju žetvi godišnje, a posebno u razvoju moderne stočarske, voćarske, vinogradarske i povrtlarske proizvodnje;
- punim iskorištavanjem kapaciteta prehrambene industrije sve do uvođenja dvije i tri smjene, te proširenjem i modernizacijom postojećih odnosno gradnjom novih kapaciteta ove industrije, naročito na liniji kukuruza, pšenice i mesa, a posebno orijentacijom na proizvodnju gotovih ili polugotovih jela za veće potrošačke i turističke centre; i
- otvaranjem uslužnih djelatnosti i zapošljavanjem u tercijarne djelatnosti, naročito u trgovini, proizvodnom i uslužnom zanatstvu, saobraćaju itd.

Predračunima je predviđeno **ново** upošljavanje za oko 3.500 do 4.000 radnika, a prosječna mjesečna primanja iznosila bi oko 1.500 do 1.600 n. dinara neto-primanja.

Pretpostaviti je da će angažiranje radne snage sa sela vršiti i ostala privreda a postoje velike mogućnosti upošljavanja aktivnog stanovništva sela na intenzivnoj robnoj proizvodnji i kooperaciji.

III

NEKI OSNOVNI PRINCIPI NOVIH KVALITETA U INTEGRACIONIM KRETANJIMA

Dosadašnja integraciona kretanja bila su jednostrana i bazirana uglavnom na fizičkom spajanju raznorodnih proizvodnih kapaciteta, zemljišnih površina itd. i to u pravilu u granicama komune. Daljnja integraciona kretanja trebala bi biti raznovrsnija i usmjerena započetim procesima uvođenja industrijskih linija proizvodnje i prerade pojedinih roba.

Integracioni procesi i njihova kvaliteta u mnogome zavise od nivoa unutarnje organizacije i raspodjele, a naročito od toga da li su neposredni proizvođači stvarni upravljači i nosioci proširene reprodukcije ili dominira utjecaj službi i organa na nivcu kombinata. Samostalne radne jedinice s vlastitim dohotkom i proširenom reprodukcijom preduvjet su za kvalitetnija integraciona povezivanja.

Globalno sagledan program razvoja društvene poljoprivrede u Slavoniji ukazuje na veće mogućnosti koje bi nova organizacija trebala da realizira, pogotovo u proizvodnjama gdje su sadašnja dostignuća niska. To je čitava linija stočarstva, voćarstva, vinogradarstva, povrtlarstva i veći dio prehrambene industrije, pogotovo kapaciteta za plasman.

Suvremena tehnika, tehnologija i ekonomika proizvodnje sve imperativnije zahtijevaju organiziranje poljoprivredne proizvodnje i prerade po linijama roba, a u cilju što veće specijalizacije i serijske proizvodnje.

Ovi su procesi potencirani primjenom širokozahvatnih strojeva u ratarstvu, organiziranjem industrijske proizvodnje jaja, brojlera i svinja, a i velikih aglomeracija mliječne i tovne stoke. To se odnosi i na krupne plantaže u vinogradarstvu i voćarstvu, a pogotovu u prehrambenoj industriji.

Pozitivna kretanja otvorila su perspektivu modernizacije pojedinih proizvodnji, ali su i jače istakla neriješene tehničke, tehnološke i komercijalne probleme.

Napuštanje linija manjih strojeva («Ferguson») u proizvodnji i orijentacija na širokozahvatnu mehanizaciju mijenja dosadašnju optimalnu veličinu ekonomskih jedinica, a ove mijenjaju veličine ratarskih pogona i poduzeća. Formiranjem **jačih** ratarskih ekonomskih jedinica i pogona, bolje će se koristiti razna ekološka preimućstva i mogućnost za povećanje produktivnosti rada. Do jačeg izražaja dolazi položajna renta, a bolje i jeftinije rješava se uvođenje krupne mehanizacije, osobito avijacije i izgradnje infrastrukture.

U krupnim radnim organizacijama, **stručna i naučna** služba može efikasnije i kvalitetnije djelovati tim više, što se za pojedine proizvodnje može osigurati dovoljno specijalista agronoma i drugih stručnjaka, a što danas ne mogu ostvariti ni najjači kombinati. Analiza ne samo u ratarstvu nego i u ostaloj proizvodnji i preradi pokazat će neminovno da je optimalnost **kapaciteta** daleko iznad naše sadašnje strukture i veličine. Sagledavanje proizvodnje u uvećanim kapacitetima, čak i na današnjem nivou opremljenosti, daje čitav niz racionalnosti, a nova će ulaganja sigurno biti daleko ekonomičnija i na nivou optimalnih svjetskih rješenja.

U prehrambenoj industriji, kao što je mesna industrija, industrija za preradu mlijeka itd., sve su veće potrebe za daljnjom podjelom rada u cilju velikoserijske proizvodnje pojedinih proizvoda. Specijalizacija i podjela rada u prehrambenoj industriji osiguravaju i racionalniji pristup investicijskoj potrošnji (rekonstrukcije, modernizacije i gradnje novih kapaciteta), a bitno utječu i na troškove infrastrukture.

Specijalizirana i velikoserijska proizvodnja mora imati i velike prednosti u produktivnosti rada, u smanjenju režija, kao i prednosti koje se

ostvaruju na tržištu isporukom velikih i kontinuiranih količina roba. Ti elementi utječu na konačnu cijenu koštanja i ekonomičnost.

Iskustva pokazuju da evropsko i svjetsko tržište zahtijevaju partnere s velikim količinama proizvoda koji se sa cijenom i standardnom kvalitetom mogu uključiti u to tržište. Krupni kapaciteti u proizvodnji i prehrambenoj industriji, a time i njihov nastup na tržištu, postaju interesantni za stvarne partnere sve do kooperativnih odnosa i angažiranja stranog kapitala.

Procesi specijalizacije i podjele rada u proizvodnji brže bi se odvijali i dali bolje efekte u većim integracionim jedinicama.

Zaključak je neminovan, a da bi ubrzali ova kretanja, potrebno je izvršiti daljnja okrupnjavanja pojedinih proizvodnih i prehrambenih kapaciteta. Okrupnjeli kapaciteti i organizirani po proizvodima, a oslobođeni unutarnjih finansijskih prelijevanja, stvorit će veća sredstva za proširenu reprodukciju i fondove, a brže će se likvidirati ili modernizirati nerentabilni. To će orijentirati i kretanje kapitala u najracionalnije proizvodnje (npr. ratarske ekonomske jedinice i pogoni pokrivaju nerentabilnu proizvodnju nekih roba i djelatnosti u kombinatima, a ne ulažu dovoljno u kupovinu zemlje i u vlastito opremanje).

Da bi se iskoristile potencijalne mogućnosti proizvodnje, prerade i tržišta i osigurao viši nivo samoupravljanja, kroz koji bi neposredni proizvođač aktivnije utjecao na proces proizvodnje, prerade i plasmana, na raspodjelu i proširenu reprodukciju, polazi se od slijedećih osnovnih principa:

- u novu organizaciju slobodno ulaze proizvođači Slavonije i drugih regija Hrvatske i Jugoslavije, zavisno od svoje ekonomske zainteresiranosti,
- nova integraciona cjelina treba biti širokih i raznovrsnih privrednih i poslovnih zahvata, a da u principu polazi od organizacije proizvodnje i prerade po robama u svrhu osiguranja velikoserijske proizvodnje i prerade,
- specijalizirana i velikoserijska proizvodnja u integracionoj cjelini upotpunjuje se na liniji plasmana sa što širim asortimanom u izvjesnoj, gro-sističkoj i detaljističkoj realizaciji;
- u pravilu, treba osigurati veću samoupravnost neposrednih proizvođača. To znači da i radne jedinice mogu imati veću samostalnost i još veći utjecaj na samoupravljanje na svim nivoima organizacije ili zajednice;
- u integracionoj cjelini treba omogućiti takav sistem organizacije i rada razvojne i tehnološke službe, da je sinhroniziran stručni rad od proizvodnih radnih jedinica do najviših naučno-istraživačkih institucija, s potrebnim međusobnim utjecajima.

Prije prelaska na razmatranje kompletne organizacione sheme ove poljoprivredno-prehrambene asocijacije, neophodno je obraditi osnovne faktore koji utječu na integracionu svrsishodnost. Ti su faktori od podjednakog značaja u svim predloženim alternativama, pa ih sada posebno i izdvajamo, a to su:

1. Centar za razvoj
2. Centar za unapređenje proizvodnje
3. Banka
4. Poduzeća ili biroji za nabavu i prodaju robe
5. Poduzeće za osiguranje.

1. Centar za razvoj

Prema svim pokazateljima, realno je da se razvojne koncepcije sagledavaju sa šire proizvodne osnove i na bazi svjetskih standarda i optimalnosti pojedinih kapaciteta. Predviđena poljoprivredno-prehrambena asocijacija sa svojim proizvodnim kapacitetima predstavljala bi optimalno mjesto rada za razvojni centar. Objedinjene razvojne službe s odgovarajućim brojem specijaliziranih kadrova i stručnim timovima, opremljenim suvremenom tehnikom, dali bi brže efekte osobito na racionalnosti investicione potrošnje.

Postojeće razvojne službe kombinata i Instituti koji se bave problemima razvoja, objedinjeni u Centar, predstavljali bi solidnu instituciju za rješavanje razvojnih problema.

Razvojni centar imao bi mogućnosti da izvrši temeljitiju unutarnju podjelu rada u specijalizirane ekonomske jedinice, čime bi bio osiguran efikasniji i kvalitetniji rad.

Razvojni centar radio bi na studijskim analizama koncepcije razvoja, tehničko-tehnološkim projekcijama, izradi idejnih projekcija razvoja proizvodnje pojedinih roba, izradi projektnih elaborata, sve do organiziranja i formiranja inženjering-organizacije.

Na temelju dugoročnih ispitivanja domaćeg i stranog tržišta, Centar bi utvrđivao optimalnost investicionih projekcija. Programiranjem i sagledavanjem mogućnosti na bazi maksimalnog korištenja kapaciteta, utvrđivali bi se svi potrebni elementi za proizvodnju, preradu i plasman. Pored materijalnih elemenata, utvrđivala bi se i potreba i profil kadrova i radne snage za proizvodne organizacije.

Razvojni bi centar trebao raditi i na razradi kriterija i mogućnosti koncentracije investicionih sredstava za realizaciju razvojnih koncepcija i osiguranja najracionalnijih ulaganja. Centar bi se povezivao s naučnim i stručnim institucijama u zemlji i izvan nje.

Centar za razvoj, organiziran u specijalizirane ekonomske jedinice, postavio bi se na principu poduzeća, s tim da bi svoje **usluge** realizirao kako u ovoj organizaciji tako i kod ostalih partnera izvan nje. Centar bi usko surađivao i s planskim organima na nivou općina, regija i šire zajednice.

2. Centar za unapređenje proizvodnje

Centar bi se formirao objedinjavanjem postojećih naučnih i stručnih institucija i Visoke poljoprivredne škole u Osijeku, a objedinjavao bi rad tehnoloških službi u poljoprivrednim kombinatima i industrijskim pogonima, odnosno poljoprivrednim i veterinarskim stanicama.

Centar bi imao u svom djelokrugu rada tri osnovne aktivnosti, i to:

- naučno-istraživački rad putem vlastitih institucija i u suradnji s institucijama u zemlji i inozemstvu;
- rad na primjeni nauke u praksu na provedbi najboljih tehnoloških i tehničkih rješenja i pripremi rada. Rad bi se odvijao putem vlastite službe

za primjenu nauke u praksu i u suradnji sa saveznom i republičkim institucijama, a sve povezano s aktivnošću stručnjaka u proizvodnim jedinicama;

- putem Visoke poljoprivredne škole i Centra za obrazovanje organiziralo bi se rad na školovanju i doškolovanju viših i srednjih kadrova i rad na stručnom obrazovanju neposrednih proizvođača.

Centar bi po djelatnostima imao uže specijaliste, preko kojih bi se osiguravao kontinuitet djelovanja do radnih jedinica. Organizacijom naučno-istraživačkog i tehnološkog centra, rad bi bio ne samo efikasniji već i mnogo racionalniji, jer bi se izvršila dosljedna podjela rada, uspješno bi se koristili kadrovi, oprema i ostvarilo bi se usklađeno i timsko djelovanje raznih specijalista. Tako organiziran centar bio bi u stanju — ili sam ili u suradnji s institutima i centrima u zemlji i izvan zemlje — da rješava najsloženije proizvodno-tehnološke zadatke. Objedinio bi i rad tehnoloških službi u prehrambenoj industriji, gdje sada nema usklađenog djelovanja, već svaka mljekara, mlinska industrija, šećerana, klaonica itd. ima vlastitu i to pretežno nerazvijenu tehnološku službu.

Objedinjavanjem ovih službi ne bi trebalo dovesti u pitanje postojeću suradnju s prehrambenim ili specijaliziranim institutima u zemlji, kao npr. za šećer ili meso, već bi se ta suradnja odvijala još aktivnije i sinhronizovanije.

Centar bi djelovao na podizanju cjelokupne proizvodnje na nivo rješenja najboljih gospodarstava, a radio bi i na stalnom traženju novih i sigurnijih rješenja u procesu proizvodnje ili tehnologiji prerade.

Centar za unapređenje proizvodnje putem svojih institucija — Visoke poljoprivredne škole u Osijeku i Centra za obrazovanje kadrova — organizirao bi, a i sam bi radio na obrazovanju i doškolovanju svih stručnih kadrova i proizvođača, potrebnih ovoj asocijaciji i van nje. Za neke struke Centar će koristiti kapacitete i usluge već postojećih i afirmiranih nastavnih institucija u zemlji, a koristit će i Zavod za tehničku pomoć.

Program rada Centra postavljao bi se prema zahtjevima udruženih radnih jedinica na bazi potreba i problema proizvodnje. Prema realizaciji ovog programa, formirao bi se dohodak Centra, dakle, zavisno od rezultata rada pojedinih institucija ili ekonomskih jedinica. To bi stimuliralo oba partnera za čvršće međusobne odnose. Tako postavljena stručna institucija dolazila bi do potrebnih sredstava za razvoj, za stručno i tehničko jačanje institucije, naročito za jačanje potrebnih laboratorija, doradbenih kapaciteta za sjeme, eventualno službe za ispitivanje strojeva, rad na organiziranju pokusa, demonstracija itd.

U cjelini uzevši, ovaj bi Centar interno trebalo organizirati po linijama roba u okviru samostalnih jedinica za osnovne aktivnosti, ali ne usitniti ga na sve moguće proizvode, već ga orijentirati na bitne u oblasti ratarstva, stočarstva, vinogradarstva i voćarstva odnosno prerade i posebno obrazovanja. U osnovi bi djelovao kao samostalno poduzeće koje bi efektuiralo svoje usluge i kod drugih interesanata izvan ove asocijacije.

Centar za unapređenje proizvodnje, prema potrebi, imao bi i svoje stručne publikacije, stručna savjetovanja i seminare za kadrove iz proizvodnje itd.

3. Banka

Postojeći kombinati sada posluju preko komunalno-komercijalnih i drugih poslovnih banaka. Time su i onako nedovoljna obrtna i investiciona sredstva suviše dispergirana po radnim organizacijama i bankama. Neki kombinati pokušavaju izvršiti koncentraciju sredstava putem svojih internih banaka i to se pokazuje korisnim.

Interne banke kombinata, kao polulegalne novčane institucije, djelomično razrješavaju novčane odnose između radnih jedinica kombinata. S obzirom na strukturu proizvodnje, a u vezi s tim i na strukturu ulaganja, a osobito sezonskih angažiranja obrtnih sredstava, — one nisu u stanju da najefikasnije poslužuju radne jedinice potrebnim obrtnim sredstvima ni da osiguraju najunosnije korišćenje tih sredstava.

Poseban je problem objedinjavanje i ekonomičnije ulaganje sredstava proširene reprodukcije. Ta se sredstva u današnjoj praksi, u većini slučajeva, kreću više pod utjecajem subjektivnih faktora, a ređe po ekonomskim zakonitostima.

Radi toga bi se, formiranjem banke, cirkulacija sredstava poboljšala, a time i koeficijent obrtaja. Snabdjevenost radnih organizacija potrebnim finansijskim sredstvima za proizvodnju također bi se lakše rješavao.

Na bazi analiza i usvojenih prijedloga ekonomskih jedinica, koje bi za njih obrađivale razvojne službe, investiciona bi se sredstva mogla plasirati u one investicije, koje bi ulagačima — neposrednim proizvođačima dale najveće efekte na uloženi kapital.

Ulagači će prema svojim sredstvima i njihovom korišćenju sudjelovati u ostvarenom dohotku, i to ne prema prosječnom obračunu već za pojedine poslove posebno. U principu, banka bi radila za proizvođače po njihovom nalogu i u njihovom interesu. Dohodak banke formirao bi se na bazi efektivnih poslova. Banka bi postavljala odnose proizvodnih organizacija s drugim poslovnim bankama, a i kao ozbiljan partner mogla bi se direktnije povezivati s inozemnim firmama i bankama u angažiranju kapitala.

Pošto bi ova banka vodila i zbirni devizni račun, mogla bi za račun članova objedinjenim deviznim sredstvima financirati određene uvozno-izvozne poslove, u zajednici s izvozno-uvoznim poduzećima ili biroom.

Banka bi mogla obavljati i poslove i za zadružne štedionice i štedno-kreditne ogranke pri zadrugama i drugim radnim organizacijama. Time bi se usmjeravala i povećana novčana primanja se la na štednju, kreditiranje kooperacije, odnosno proširenu reprodukciju.

Banka bi za svoje usluge u principu primala proviziju, ali pretpostavljamo i ugovorni aranžman za svaki posao posebno. Na bazi ovog kriterija, banka vrši formiranje svoga dohotka i njegovu raspodjelu. Predvidivo je da će banka ići u poslove i s partnerima izvan asocijacije, ali isto tako na bazi ugovornih odnosa. Konkurentnost banke mora doći do izražaja i prema unutarnjim i vanjskim partnerima.

4. Poduzeće ili biro za nabavu i prodaju robe

Dosadašnja organizacija plasmana poljoprivredno-prehrambenih roba snabdijevanja repromaterijalom i robom investicione potrošnje nije adekvatna industrijskim linijama proizvodnje, koje se formiraju. Trgovinske organizacije, bazirane na prakticističkim ambicijama, ne vrše potreban utjecaj na procese proizvodnje, niti se razvijaju kao nastavak i završna faza proizvodnog procesa. Zbog takve situacije, pojavljuje se tendencija, donekle i opravdana, o formiranju komercijalnih službi gotovo u svim proizvodnim jedinicama

Usitnjene komercijalne službe nisu u stanju da koriste one prednosti koje svagdje na tržištu ima krupna industrijska proizvodnja. To se naročito odražava u plasmanu proizvoda stočarstva i kukuruza u izvozu, a na domaćem tržištu izrazito u plasmanu voća i povrća.

Financijska sredstva trgovinskih organizacija, kako obrtna tako i ostala, ne objedinjuju se sa sredstvima proizvođačkih organizacija, što dovodi do efikasnosti korištenja jednog i drugog kapitala. Objedinjeni trgovački kapital trebao bi se sve više usmjeravati u financiranje proizvodnje pojedinih roba. Time bi se i odnosi između radnih jedinica u proizvodnji i plasmanu kvalitetno izmijenili. Kapital u trgovačkoj mreži sasvim je dispergirani, kao takav, nije dobro korišten, što ima za rezultat ostvarenje niže kamatne stope.

Mali promet i skupe usluge postali su princip u formiranju dohotka u trgovačkoj mreži. Posebno su karakteristične visoke marže u nabavi poljoprivredne mehanizacije i rezervnih dijelova, u prometu voća, povrća i vina, a i u prometu stokom.

Takve trgovačke organizacije ne orijentiraju se na proširenje svojih konsignacionih i drugih skladišnih kapaciteta i na jeftinije opsluživanje proizvodnje. Zato to sputava prostore plasmana za niz roba, a osobito u grupacijama voća, povrća, ribe itd.

Proizvodne organizacije najviše gube na tome što same moraju imati velika i raznovrsna skladišta repromaterijala i rezervnih dijelova, potrebnih za osiguranje proizvodnje, ali s vrlo niskim obrtajem i gotovo umrtvljenim kapitalom.

U vezi s iznesenom situacijom, trebalo bi u ovoj poljoprivredno-prehrambenoj integracionoj cjelini formirati efikasniju i objedinjenu **komercijalnu** službu. I obzirom na veličinu asocijacije i količinu roba i asortiman koji će grupacija proizvoditi za domaće i strano tržište, i obzirom na potrebe uvoznog i domaćeg repromaterijala i robe investicione potrošnje, trebalo bi formirati samostalne radne organizacije u kategoriji poduzeća ili biroa:

I Po prvoj varijanti:

- a) poduzeće ili biro za nabavu i prodaju na domaćem tržištu,
- b) poduzeće ili biro za uvoz i izvoz.

II Po drugoj varijanti:

- a) poduzeće za nabavu i prodaju u zemlji i inozemstvu.

I a) Poduzeće ili biro za nabavu i prodaju na domaćem tržištu

Zajedničko poduzeće za praćenje tržišta, nabavu i prodaju, osnovalo bi se na bazi objedinjenih kapaciteta nekih trgovačkih organizacija i komercijalnih službi proizvođačkih organizacija. Pojedina udruženja, kao Regionalno udruženje za stočarstvo, Udruženje za mehanizaciju i kemizaciju u Osijeku i druga, mogla bi ući sa dijelom svoje aktivnosti u zajedničko poduzeće. Ova bi radna organizacija trebala organizirati praćenje i analizu tržišta za pojedine robe. Ona bi organizirala odgovarajuću konjunktorno-komercijalnu službu, a u direktnim kontaktima s proizvođačkim organizacijama vršila bi utjecaj na veću komercijalizaciju proizvodnje.

Osnovne aktivnosti ove organizacije svodile bi se na:

- a) snabdijevanje proizvođača repromaterijalom,
- b) snabdijevanje robama investicione potrošnje,
- c) grosističkim prometom i organizacijom grosističkih skladišta,
- d) organizacijom maloprodaje i maloprodajnih kapaciteta.

Zajedničkom nabavom repromaterijala i materijala za investicionu potrošnju ostvarili bi se znatno povoljniji uvjeti nabave, smanjili troškovi manipulacije, transporta i režije. Nabava širokog asortimana malih količina potrebnog repromaterijala, vjerojatno će u prvoj fazi razvoja ovog poduzeća ostati na nivou proizvođačkih organizacija. To vjerojatno vrijedi i za plasman manjih količina roba na lokalna tržišta.

Organizacija plasmana proizvoda na domaćem tržištu kod mnogih proizvoda poljoprivredno-prehrambenog kompleksa došla je u ozbiljnu krizu zbog neorganiziranosti trgovine, pomanjkanja prodajnih i transportnih kapaciteta, skladišta, hladnjača itd.

Kapital bi trebalo više plasirati u izgradnju supermarketa u velikim potrošačkim centrima, a u manjim centrima u izgradnju zajedničkih opskrbnih kuća. Takva struktura prodajnih mjesta omogućila bi smanjenje posredničkih, transportnih i drugih troškova, a proizvođačke organizacije mogle bi direktno nastupati na tržištu.

Ovo bi poduzeće opsluživalo proizvodnju vršeci plasman svih proizvodnih roba, ali obavezno ugovorenih na domaćem tržištu, putem prodaje grosističkim i detaljističkim poduzećima, orijentirajući se što više na izgradnju vlastitih prodajnih kuća (supermarketa, prodajno-opkrbnih centara i detaljističke mreže). Proizvođači će imati mnogo interesa da i dijelom svoga kapitala sudjeluju u izgradnji takvih prodajnih kapaciteta.

Na liniji snabdijevanja repromaterijalom i robama investicione potrošnje, ovo bi poduzeće vršilo grosističku nabavu direktno i preko najpovoljnijih dobavljača, otvaralo zajedno s proizvođačima konsignaciona skladišta i na taj način postepeno preuzimalo avansiranje proizvodnje repromaterijalom. Velike prednosti odrazile bi se, prije svega, u manjim stokovima repromaterijala, kao što su razni kemijski proizvodi, rezervni dijelovi, pojedine komponente stočne hrane, rezervni materijali za prehrambenu indu-

striju itd. To bi sve u svemu, smanjilo količinu ukupno angažiranih obrtnih sredstava, a poboljšalo snabdjevenost proizvođačkih organizacija s asortimanom tih roba.

Ovo će poduzeće, posebno, trebati samo ili u suradnji s drugim da organizira plasman roba na turističko područje, a time i da utječe na programiranje roba prema zahtjevima turističke potrošnje. Rizik za plasman proizvoda u dogovorenim limitima treba u potpunosti ovo poduzeće osigurati proizvođačkim organizacijama. To se isto odnosi i u osiguranju repromaterijala roba investicione potrošnje. Poduzeće, u principu, treba da radi za račun proizvođača ili na bazi unaprijed utvrđene provizije ili posebno ugovorom utvrđenih odnosa. Na toj osnovi, ostvarenim dohotkom upravlja kolektiv poduzeća.

I b) Poduzeće ili biro za uvoz i izvoz

Poznate su prednosti koje se ostvaruju zajedničkim nastupom u izvozu. Pošto je većina proizvoda poljoprivrede i prehrambene industrije podložna velikim oscilacijama na tržištu, pa čak i političkim diskriminacijama, zajednički nastup na vanjsko tržište s velikim količinama roba standardnog kvaliteta, sasvim sigurno, osigurava plasman pod znatno boljim uvjetima. Takav nastup u plasmanu roba brže otvara procese industrijske, velikoserijske proizvodnje kod niza roba u poljoprivredi i prehrambenoj industriji.

Poduzeće bi preuzimalo obavezu plasmana ugovorenih količina proizvoda, s tim, da snosi materijalnu odgovornost i rizik za plasman. Što se tiče izvozno-uvoznih poslova, poslove suradnje sa stranim partnerima u plasiranju kapitala, oni bi mogli biti ne čisto trgovački, već kooperativni, sve do dorade, zajedničkog nastupa sa trećim partnerima itd, posebno u stočarstvu i mljekarstvu, kod piva, uvoza kakaovca itd.

Proizvodne organizacije sudjelovale bi u podjeli dobiti prema visini uloga u novcu, ostalim sredstvima i prema prometu.

Ova bi organizacija obavljala izvoz odnosno uvoz svih onih roba u kojima bi osigurala veću efikasnost od dosadašnjeg rada po radnim organizacijama. Za ugovorene robe, ova bi organizacija trebala sudjelovati sa svojim sredstvima, odnosno obrtnim kapitalom, u potpunosti ili djelomično. Ovo izvozno-uvozno poduzeće ili biro snosilo bi potpuno materijalno osiguranje za izvoz i uvoz ugovorenih količina roba. Radi plasmana što većih količina i pod što povoljnijim uvjetima, ovo bi poduzeće trebalo otvoriti svoje filijale za izvoz ili uvoz u interesantnim centrima, s tim da bi u pojedinim zemljama za pojedine robe organiziralo plasiranje i komercijalnog kapitala u smislu osiguranja što veće komercijalne-kooperativne razmjene. Na primjer, angažiranje stranog kapitala za proizvodnju kukuruza, mesa, voća i povrća, itd. ili angažiranje našeg kapitala i zemalja SEV-a za proizvodnju komponenata za stočnu hranu, sirovina za čokoladnu i kanditsku industriju, goveđeg mesa i ostalih interesantnih proizvoda u zemljama u razvoju.

Druga varijanta predviđa formiranje jednog poduzeća za unutrašnje i vanjsko tržište. Ona bi imala prednosti u tome što bi poduzeće s određene

nim količinama roba, moglo prema konkurentnostima domaćeg i stranog tržišta bolje usmjeriti plan. Lakše bi se sinhronizirao program proizvodnje prema ukupnoj potrošnji na domaćem i stranom tržištu. Ostvarile bi se veće prednosti u prodaji roba vezano za uvoz repromaterijala i materijala investicione potrošnje. Također bi se robe, prema kvaliteti, mogle orijentirati na najpovoljnijeg kupca, bilo na domaćem ili stranom tržištu.

U takvoj organizaciji, režijski bi troškovi bili niži, izvršila bi se temeljitija unutarnja podjela rada i bolje korištenje kadrova i opreme.

5. Poduzeće za osiguranje

Sadašnja organizacija osiguravajućih zavoda po teritorijalnom principu a obuhvaćajući osiguranje raznovrsnih sredstava uključujući društvena sredstva i građanska vlasništva ne daje dovoljno garancije društvenim proizvođačima ovakve asocijacije da će principom dobrog privrednika osigurati njihova sredstva i proizvode od elementarnih i drugih šteta.

Pošto se ovdje radi o velikoj vrijednosti osnovnih sredstava i krupnoj proizvodnji princip velike serijske proizvodnje iako specijalizirane ali šireg asortimana osjetno smanjuje ukupan riziko.

Premija osiguranja za slavonske poljoprivredno-prehrambene organizacije iznosila je u 1965. godini 29,468 mln n. dinara a u 1966. godini 41,448 mln n. dinara. U 1967. godini polica ukupnog osiguranja sigurno prelazi 50 mln n. dinara. Ovako zamašna sredstva korišćena u vlastitom osiguranju mogu već za nekoliko godina osigurati uslove za sniženje stope osiguranja ili za povećanje ulaganja u preventivne svrhe. Reosiguravajući određeni dio sredstava i proizvodnje ovo poduzeće bi već za par godina bilo osposobljeno da pruža punu garanciju proizvođačima za obeštećenje svih mogućih šteta na ukupnim sredstvima i proizvodnji.

IV

I ALTERNATIVA

Agroindustrijska zajednica

Alternativa pretpostavlja da se gotovo čitava poljoprivredno-prehrambena grupacija Slavonije, zatim zainteresirana poljoprivredno-prehrambena i trgovinska poduzeća iz drugih regija Hrvatske, pa čak i susjednih republika, udruže u agroindustrijsku zajednicu.

Suština je ove alternative u tome da se u zajednicu, na čijem čelu stoji skupština sastavljena od predstavnika udruženih poduzeća, ne udružuju postojeće privredne organizacije i kombinati već da se prethodno izvrši njihovo preformiranje na bazi formiranja velikih specijaliziranih poduzeća, a analogno tome i formiraju pogoni i ekonomske jedinice optimalnih veličina.

U konkretnoj provedbi alternative, formiralo bi se na primjer jedno **poduzeće za ratarstvo** (kombinacija: dva ili više ratarskih poduzeća). Na teritoriju sadašnjih kombinata formirali bi se ratarski pogoni, podijeljeni na krupnije ekonomske jedinice, uvjetovano najboljim iskorištenjem tehničkih i tehnoloških uvjeta i dostignuća. Kod formiranja takvih ekonomskih jedinica i pogona, ne bi trebalo voditi računa o postojećoj teritorijalnoj pripadnosti društvenih površina pojedinim kombinatima.

Sjedište ratarskog poduzeća trebalo bi biti na takvoj lokaciji koja najviše osigurava funkcionalnost poslovanja.

Na istom principu, formirala bi se i ostala poduzeća, članovi zajednice, kao npr.: poduzeće za proizvodnju govedeg mesa, poduzeće za proizvodnju svinjskog mesa, poduzeće za proizvodnju i preradu mlijeka, voćarsko poduzeće, poduzeće za slatkovodno ribarstvo, poduzeće za proizvodnju šećera, poduzeće za proizvodnju stočne hrane, poduzeće za remont poljoprivrednih mašina itd.

Budući da nema ekonomskog ni društvenog opravdanja da sjedište svih poduzeća bude u jednom mjestu — sjedište svakog poduzeća lociralo bi se u najprikladnijem centru, vodeći računa pored ostalog i o iskorištenju tehničkih uvjeta poslovanja, koje su do sada formirali pojedini kombinati. Kod utvrđivanja pojedinih lokacija, treba voditi računa i o administrativno-komunalnoj raspodjeli.

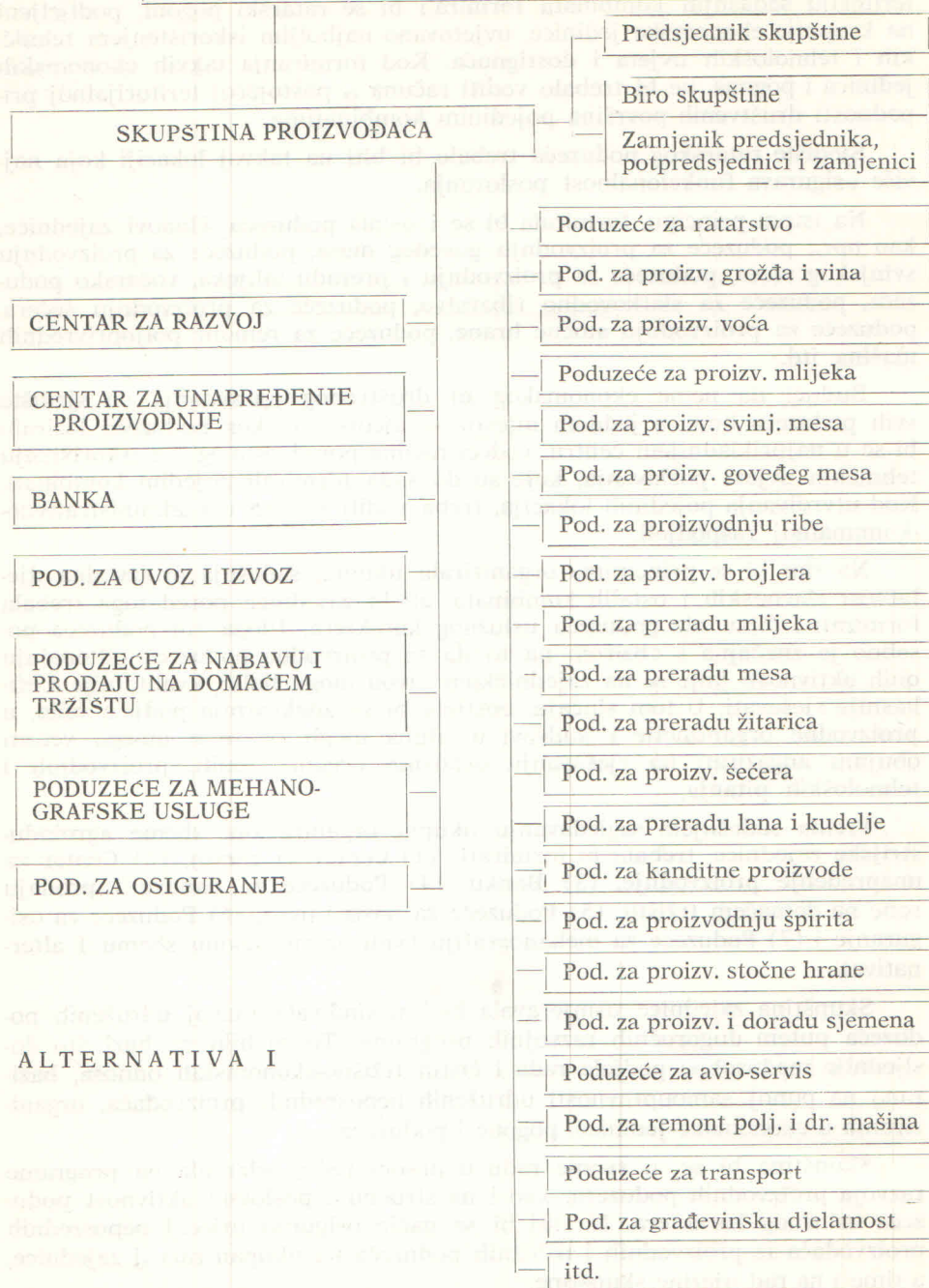
Na tim bi se principima organizirala ukupna sadašnja proizvodna djelatnost slavonskih i ostalih kombinata, ali bi zajednica pored toga trebala formirati i čitav niz poduzeća uslužnog karaktera. Uloga tih poduzeća posebno je značajna s obzirom na to da se proizvodna poduzeća odtirećuju onih aktivnosti koje se na zajedničkom nivou mogu bolje, kvalitetnije i efikasnije rješavati. U tom slučaju, postigla bi se adekvatnija podjela rada, a proizvodne organizacije i kadrovi u njima mogli bi se u mnogo većem obujmu angažirati na rješavanju osnovnih organizacionih, proizvodnih i tehnoloških pitanja.

Prema sadašnjem sagledavanju ukupne organizacione sheme agroindustrijske zajednice, trebalo bi formirati: (1) Centar za razvoj, (2) Centar za unapređenje proizvodnje, (3) Banku, (4) Poduzeće za nabavu i prodaju robe na domaćem tržištu, (5) Poduzeće za izvoz i uvoz, (6) Poduzeće za osiguranje i (7) Poduzeće za mehanografiju (vidi organizacionu shemu I alternative).

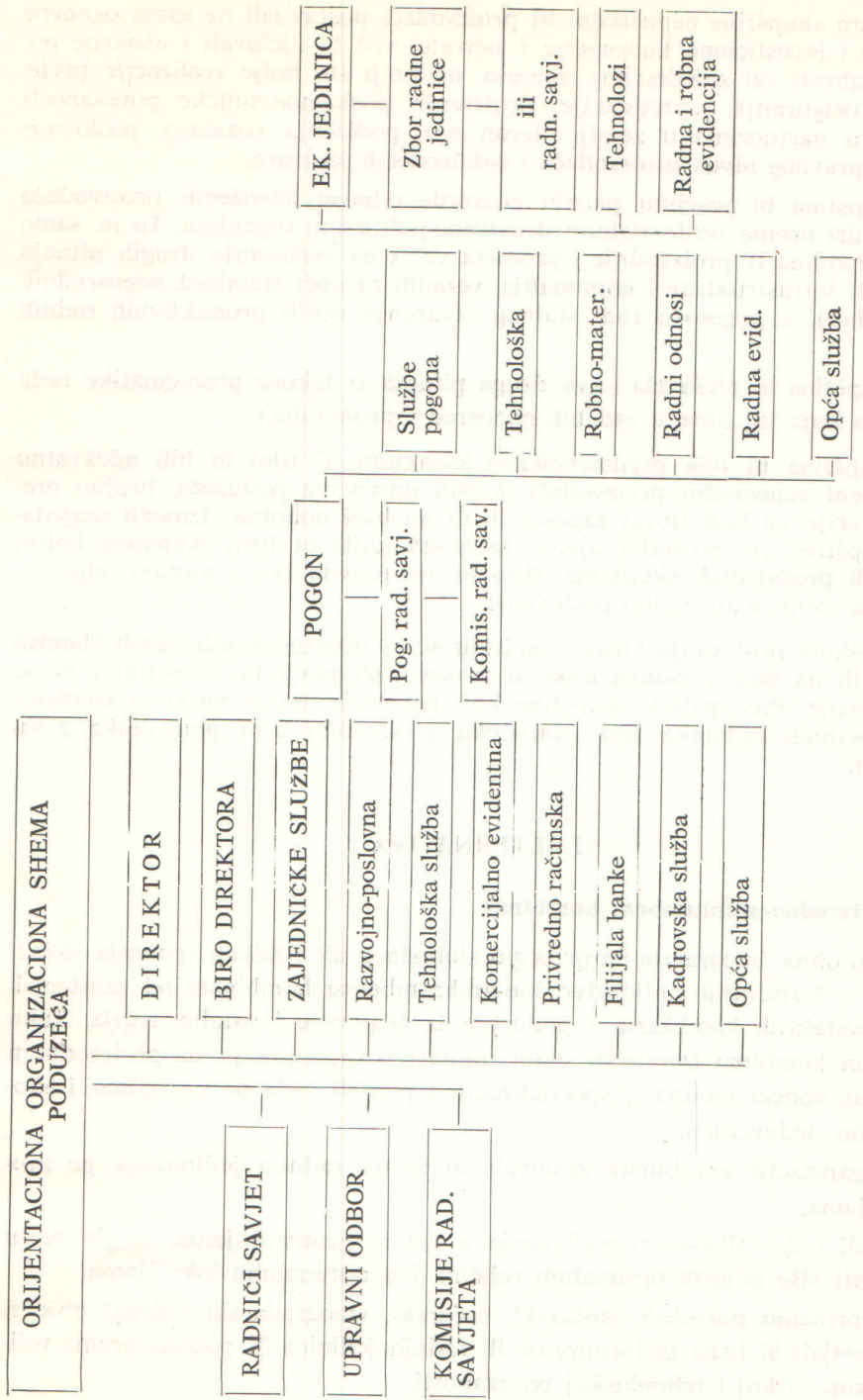
Skupština zajednice usmjeravala bi i usklađivala razvoj udruženih poduzeća putem dugoročnih razvojnih programa. To bi bilo na bazi što dosljednije međusobne podjele rada i čistih tržišno-ekonomskih odnosa, bazirano na punoj samoupravnosti udruženih neposrednih proizvođača, organiziranih u ekonomske jedinice, pogone i poduzeća.

Skupština bi se, u svome radu u prvom redu, oslanjala na programe razvoja proizvodnih poduzeća, kao i na stručnu i poslovnu aktivnost poduzeća uslužnog karaktera. Na taj bi se način osigurao utjecaj neposrednih proizvođača iz proizvodnih i uslužnih poduzeća na ukupan razvoj zajednice, a time i na rad njezine skupštine.

AGROINDUSTRIJSKA ZAJEDNICA



ALTERNATIVA I



ALTERNATIVA I

Putem skupštine neposredni bi proizvođači postavljali ne samo osnovne razvojne i investicione koncepcije i zahvate, već bi rješavali i osnovne poslovne zahvate od zajedničkog interesa, na liniji što bolje realizacije proizvodnje, osiguranja reprodukcije, proširenja poslovno-tehničke povezanosti s ostalim partnerima u zemlji i izvan nje, podizanja stručnog, poslovnog i samoupravnog nivoa proizvođača i rukovodećih kadrova.

Skupština bi posebnu pažnju posvetila odnosu udruženih proizvođača u zajednici prema teritorijalnim društveno-političkim organima. To ne samo na problemima iz proizvodnje i prometa već i na rješavanju drugih pitanja iz oblasti infrastrukture i komunalija, vezanih za opći standard neposrednih proizvođača, a pogotovo radi stalnog stvaranja novih produktivnih radnih mjesta.

Skupština bi rješavala i sva druga pitanja iz tekuće problematike rada i razvoja koja joj stave u zadatak neposredni proizvođači.

Skupština bi bila predstavničkog karaktera. U njoj bi bili adekvatno zastupljeni neposredni proizvođači iz svih udruženih poduzeća, brojno prema kriteriju na bazi broja zaposlenih ili na bazi dohotka. Između zasjedanja skupštine, na provedbi njenih zadataka radio bi Biro skupštine kojim rukovodi predsjednik skupštine. Biro bi bio pravno lice s punom odgovornošću za svoje materijalno poslovanje.

Troškovi poslovanja biroa pokrivaju se iz doprinosa udruženih članova utvrđenih na bazi zadataka koje su proizvođači povjerali skupštini i birou za izvršenje. Predsjednik skupštine koji rukovodi radom biroa za izvršavanje pojedinih zadataka ima zamjenika i određeni broj pomoćnika i savjetnika.

II ALTERNATIVA

Poljoprivredno-prehrambeni kombinat

Kao oblik integracije na principu slobodnog ali fizičkog spajanja, dolazi u obzir i formiranje poljoprivredno-prehrambenog kombinata od zainteresiranih sadašnjih kombinata i poduzeća iz Slavonije i ostalih regija. Tako formiran kombinat izvršio bi svoju unutarnju organizaciju na proizvodnom principu, vodeći računa o specijalizaciji i podjeli rada po pogonima i ekonomskim jedinicama.

Organizacija kombinata zasnivala bi se na radnim jedinicama po proizvodnjama.

Radi veće efikasnosti poslovanja u nekim proizvodnjama, moglo bi se formirati više pogona optimalnih veličina i u optimalnim lokacijama.

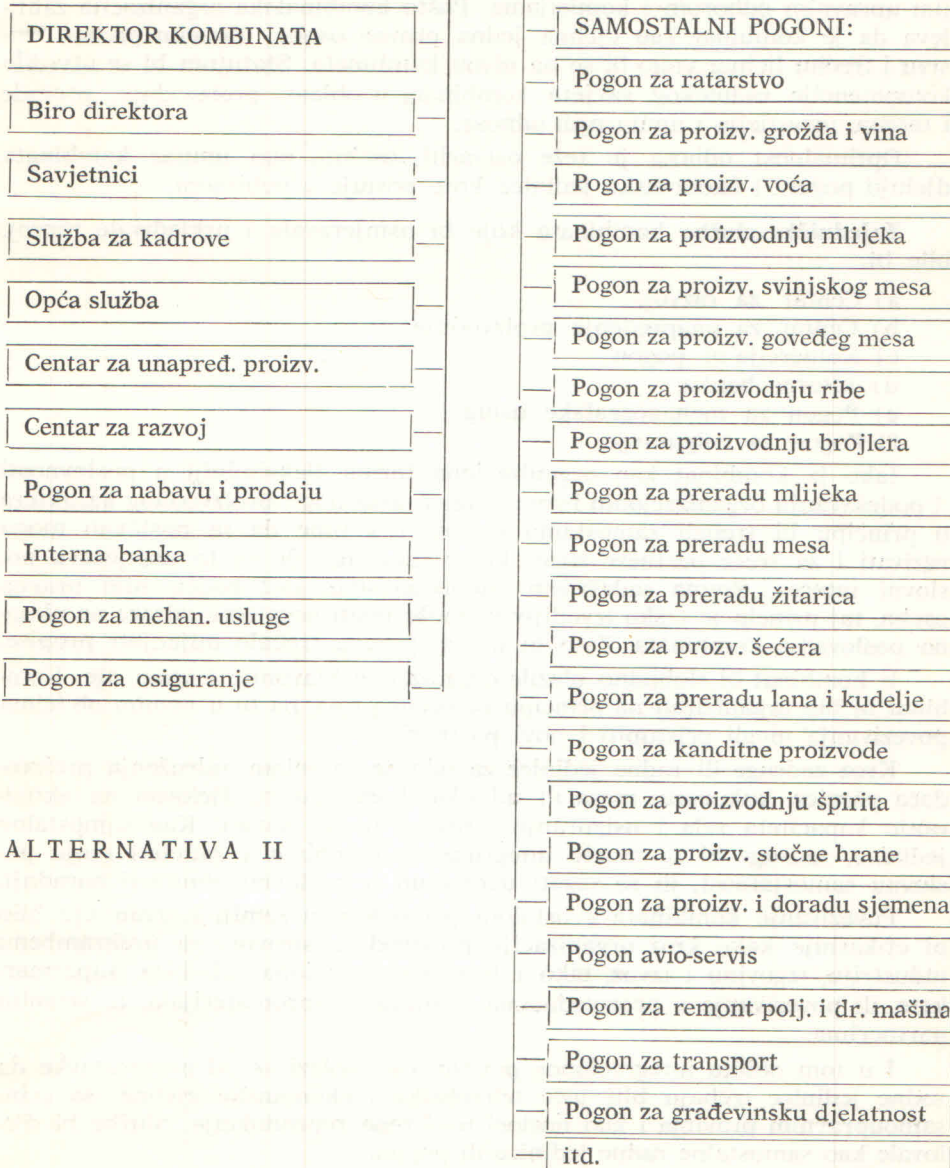
U principu postojeći, stočarski, voćarski, vinogradarski i drugi objekti predstavljali bi bazu za formiranje ili radnih jedinica ili pogona prema veličini, ekonomskoj i tehnološkoj povezanosti.

AGROINDUSTRIJSKI KOMBINAT

CENTRALNI RADNICKI SAVJET

UPRAVNI ODBOR

KOMISIJE RADNIČKOG SAVJETA



ALTERNATIVA II

Tako bi došlo do stvaranja krupnijih optimalno velikih proizvodnih i prehrambenih radnih jedinica. Bez obzira kojoj su ranije radnoj organizaciji pripada i pojedini kapaciteti bi se fuzionirali sa srodnim organizacijama respektirajući linije proizvodnje pojedinih roba. Ove bi radne jedinice (ekonomske i pogoni) imale svoje organe upravljanja. One bi bile nosioci proširene reprodukcije, u njima bi se formirao i raspodjeljivao dohodak.

Zajednički organ upravljanja bio bi radnički savjet kombinata sa svojim upravnim odborom i komisijama. Pošto kombinatska organizacija zahtijeva da je kombinat kao cjelina jedna pravna osoba, obračun prema društvu i trećim licima vršio bi se na nivou kombinata. Statutom bi se utvrdile kompetencije radničkog savjeta kombinata u oblasti proizvodnje, prerade i tržišta, investicija i unutarnjih odnosa.

Optimalnost odnosa je teže ostvariti, osobito ako unutar kombinata djeluju pogoni i ekonomske jedinice koje posluju s gubitkom.

Zajedničke službe kombinata koje bi usmjeravale i usklađivale razvoj, bile bi:

- a) Centar za razvoj,
- b) Centar za unapređenje proizvodnje,
- c) Komercijalni pogon
- d) Interna banka,
- e) Pogon za mehanografske usluge,
- f) Pogon za osiguranje.

Iako je kombinat kao organizaciona forma fleksibilniji u poslovnosti i podešavanju organizacionih formi, pogoni uslužnog i proizvodnog karaktera u principu bi trebali samostalno poslovati, s time da se poslovno mogu vezivati i za treće partnere izvan kombinata, ako ih na to usmjerava poslovni interes. Prema sadašnjem zakonodavstvu, kad pogon nije pravna osoba, taj princip je teško izvodljiv ili može imati negativne odraze na ukupno poslovanje kombinata. Zato bi u tom pravcu trebalo mijenjati propise.

U kombinat bi slobodno ulazile organizacije Slavonije i izvan nje. Kombinat bi bio organiziran na principu otvorenog tipa, pa bi u raznim oblicima povezivanja mogli pristupiti i novi partneri.

Kroz zadruga ili radne jedinice za odnose sa selom, udruženja proizvođača pšenice, kukuruza, mesa ili mlijeka, kombinat bi djelovao na aktiviranju kapaciteta sela i osiguranju sirovina iz tih izvora. Kao samostalne jedinice, zadruga bi se mogle integrirati u kombinat i zadržati svoju poslovnu samostalnost, ili se vezati ugovorom o poslovno-tehničkoj suradnji.

Povezivanje kombinata s ostalom privredom u zemlji i izvan nje bilo bi efikasnije kako kroz organizaciju proizvodnje sirovina za prehrambenu industriju, trgovinu i izvoz, tako i kroz konsignaciona skladišta, supermarkete, ili povezivanje s proizvođačima strojeva i repromaterijala, te stranim partnerima.

I u tom obliku integracionog povezivanja, polazi se od pretpostavke da radne jedinice trebaju biti jače tehnološke i ekonomske cjeline, sa svim samoupravnim pravima i kao nosioci proširene reprodukcije. Službe bi djelovale kao samostalne radne jedinice ili pogoni.

Organizacija i integracija u formi kombinata naj'akše bi omogućila unutarnja optimalna prestrojavanja. Unutarnja organizacija kombinata na ekonomske jedinice i pogone svakako ne treba biti izvedena striktno prema priloženoj shemi. Vjerojatno bi racionalnost poslovanja brzo utjecala na formiranje specijaliziranih pogona i ekonomskih jedinica. To bi se neminovno odrazilo u velikim prednostima u proizvodnji, produktivnosti rada, politici osiguranja sirovina i plasmana, u boljem korištenju kapaciteta i veće produktivnosti. Ukoliko bi zakonodavstvo respektiralo kombinatsku organizaciju, tada bi ova forma bila najefikasnija, bez obzira na određena nerazumijevanja koja treba očekivati.

III ALTERNATIVA

Udruženje proizvodno-prehrambenih organizacija

Prema ovoj organizacionoj shemi, udruženje bi objedinjavalo osnovnu poslovnu i stručnu aktivnost članica, s time, da bi se biro udruženja više angažirali oko onih poslova za koje bi ih zadužile članice.

Rad udruženja bio bi svrsishodan formiranjem određenog broja biroa i samostalnih poduzeća i to:

- a) Biro za razvoj
- b) Biro za unapređenje proizvodnje
- c) Biro za nabavu i prodaju robe (ili jedan biro za izvoz i uvoz, a drugi za domaće tržište),
- d) Biro za mehanografske usluge,
- e) Banka — kao poduzeće
- f) Poduzeće za osiguranje.

Na bazi sagledane problematike, statutom dobivenih kompetencija i na bazi ugovora, biro udruženja radili bi na realizaciji postavljenih zadataka. Biroi bi vršili usluge udruženim članicama a i vanjskim partnerima. Upravni odbor udruženja rukovodio bi radom svih biroa preko direktora udruženja. Formiranjem takve asocijacije nije isključena mogućnost dobrovoljnog organiziranja sadašnjih organizacija u specijalizirana poduzeća, zavisno od zahtjeva tehnologije i ekonomike.

Banka i poduzeće za osiguranje kao samostalna poduzeća u udruženju (za razliku od biroa udruženja) vršila bi raspodjelu viška sredstava na bazi finansijskih i poslovnih aranžmana sa pojedinim partnerima kao što je to predviđeno i u alternativni I kao i u obrazloženjima o organizaciji banke i poduzeća za osiguranje.

Ovi biro i poduzeća radili bi za članice na bazi poslovnih aranžmana, ne isključujući i usluge drugim organizacijama. Usmjeravajući rad poduzeća i biroa udruženje bi formiralo jedinstvenu politiku razvoja, utjecalo na proizvodnu koncepciju, podjelu rada, koncentraciju kapitala, investicionu politiku i potrošnju itd. Članice bi kroz udruženje zajednički nastupile na stranom i domaćem tržištu.

U Udruženje bi se, u načelu, trebali učlaniti kombinati, poljoprivredna dobra i zadruge, te prehrambena industrija koja se nadovezuje na preradu sirovina ovih kombinata. Također bi se trebale udružiti postojeće žitarske organizacije, doradbeni kapaciteti, remontne, servisne organizacije, naučne i stručne institucije.

Biroi postojećih poslovnih udruženja mogli bi se iz sadašnje organizacije prestrukturirati u biroe novog udruženja.

Za usluge koje obavljaju biro i udruženja članice imaju pravo da se obrate i drugim partnerima u slučaju konkurentno povoljnijih uvjeta.

Troškovi organa upravljanja udruženja raspodijelili bi se sporazumno i po utvrđenom ključu na članice, a biro i bi ostvarivali svoje prihode na bazi efekta rada. Udruženje bi se angažiralo na bazi stručnih analiza i podjele rada preko organa upravljanja u kombinatima i zadrugama, na preformaciji sadašnjih radnih jedinica u nove optimalne i specijalizirane organizacione cjeline.

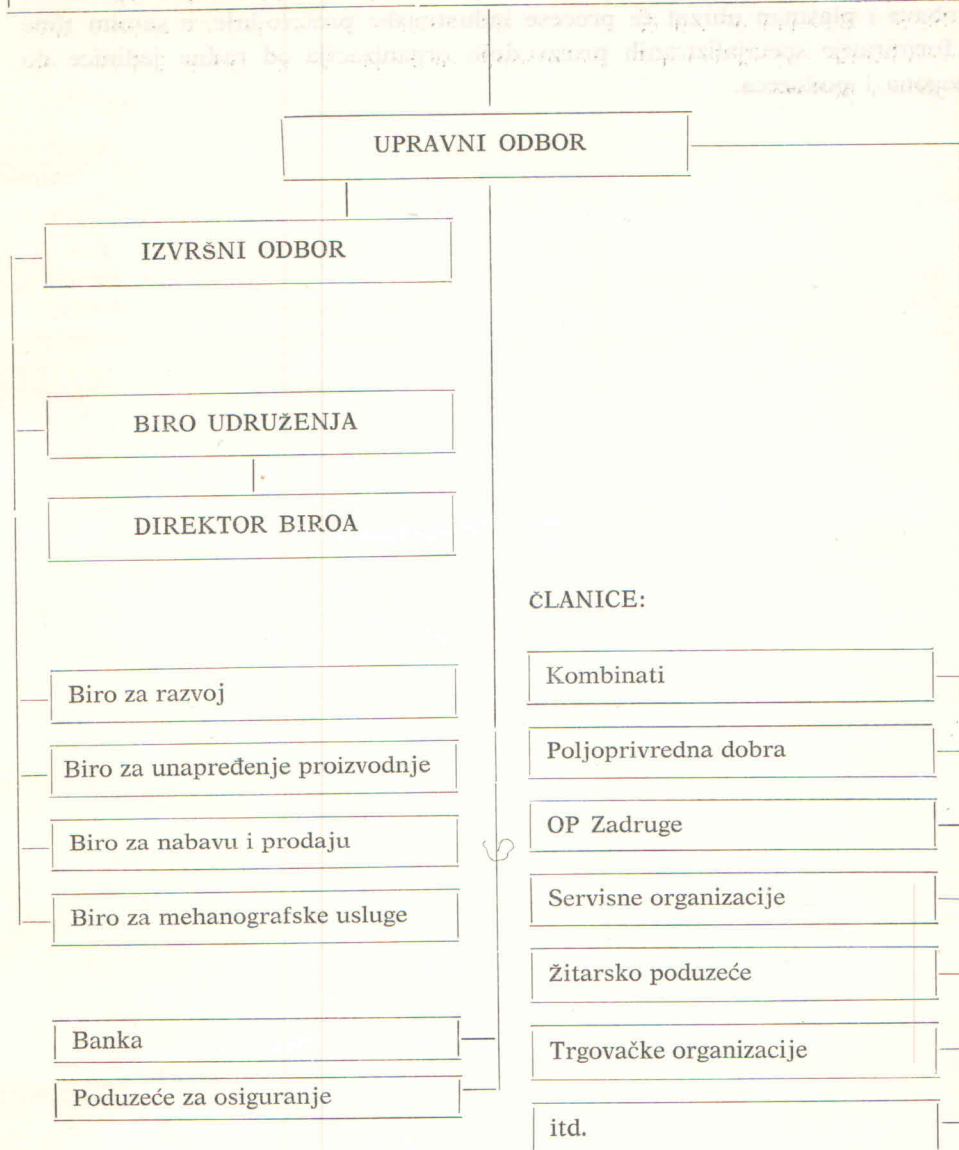
Razrađene idejne koncepcije integracije u ovom elaboratu svakako zahtijevaju detaljnije studije i analize organizacije proizvodnje, prerade i plasmana svakog pojedinog proizvoda posebno. Te analize trebaju do kraja egzaktno prikazati mogućnosti proizvodnje, financijske prednosti, kao i mehanizme unutarnje organizacije. Ove studije bi pogotovo trebale razriješiti probleme o specijaliziranim poduzećima, njihovim pogonima, radnim jedinicama i ulozi neposrednih proizvođača u procesu proizvodnje, proširene reprodukcije i raspodjele.

Poštujući prednosti koncentracije kapitala, potrebno je istražiti sve mogućnosti ekonomske zainteresiranosti neposrednih proizvođača unutar pogona, poduzeća i čitave integracione cjeline.

Prema dosadašnjim sagledavanjima i analiziranju proizvodnih i financijskih rezultata i mogućnosti očito je da postoje svi uslovi i interes neposrednih proizvođača za formiranje:

- a) banke — radi koncentracije i boljeg korištenja ukupnog kapitala,
- b) centra za razvoj — radi svrsishodnije i racionalnije investicione izgradnje i potrošnje, a pogotovo radi sagledavanja koncepcije proizvodnje sa aspekta šire regije, a uslovljeno faktorima domaćeg i stranog tržišta,
- c) Centra za unapređenje proizvodnje — radi objedinjavanja svih stručnih kapaciteta na teritoriju asocijacije kao i njihovo povezivanje sa odgovarajućim organizacijama u zemlji i van nje,
- d) poduzeća za osiguranje — radi što efikasnijeg osiguranja sredstava i proizvodnje čitave integracione cjeline,
- e) poduzeća za plasman na domaćem i stranom tržištu — jer bi time došlo do izražaja prednosti velikoserijske standardne proizvodnje za domaće i strano tržište.

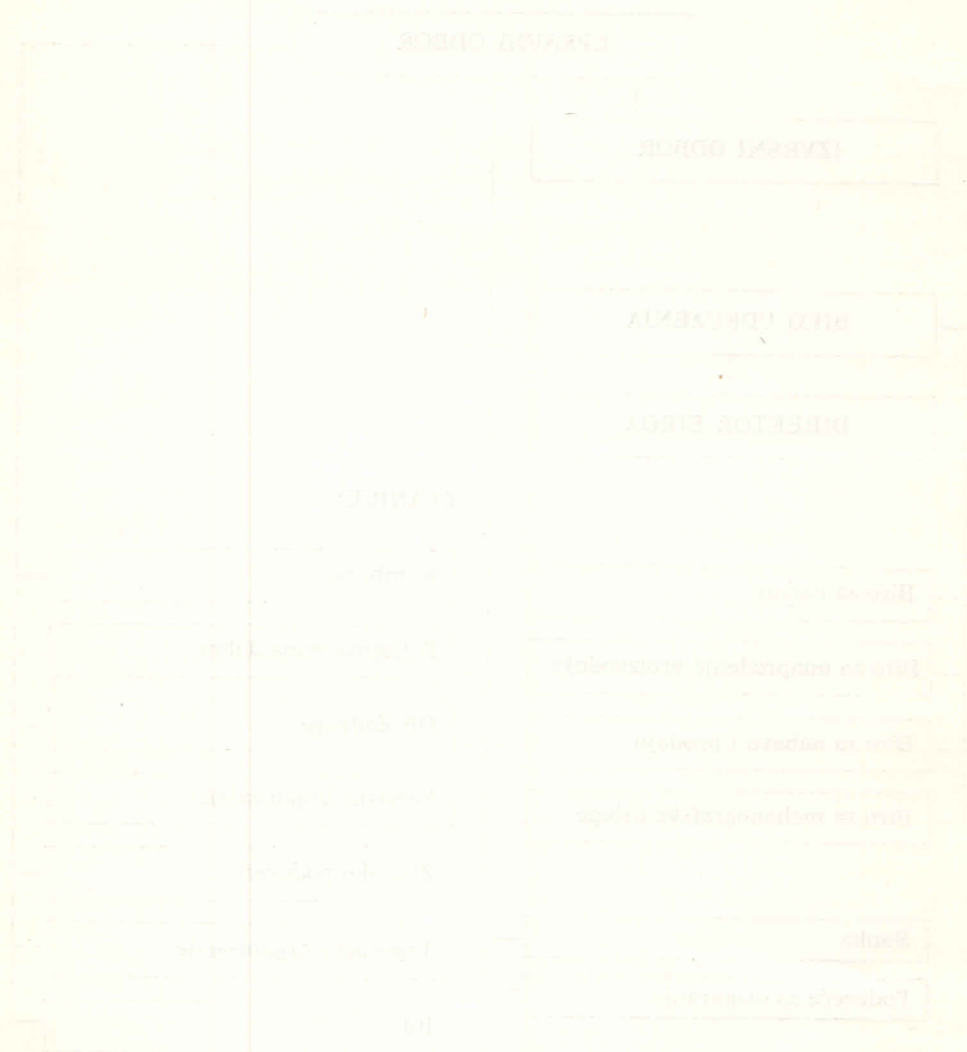
POSLOVNO UDRUŽENJE
POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENIH PROIZVOĐAČA



ALTERNATIVA III

Formiranjem cvih poduzeća i centara izvršila bi se integracija osnovnih faktora proizvodnje, plasmana kao i naučnih i stručnih službi.

Koncentracija kapitala, koncentracija investicione potrošnje, zajednička nabava i plasman ubrzat će procese industrijske proizvodnje, a samim time i formiranje specijaliziranih proizvodnih organizacija od radne jedinice do pogona i poduzeća.



ALTERNATIVA III